

Fecr Yayınları: 541

İLÂHÎ SIFATLAR

Dr. Sadık TANRIKULU

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör

Dr. İdris TÜZÜN

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA • Tel: (0312) 395 85 71

(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Haziran 2022

ISBN: 978-625-8005-87-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İLÂHÎ SIFATLAR

Dr. Sadık TANRIKULU

Ankara 2022

Dr. Sadık TANRIKULU

1969 Eskişehir doğumludur. 1987'de Eskişehir İmam Hatip Lisesini, 1992'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi.

Yaklaşık on yıl (Nisan 1997 - Ekim 2006) Sudan'da, yaklaşık dört yıl Mısır'da (Ekim 2006 - Nisan 2010) ileri seviye Arapça konuşma ve yazmayı hedefleyerek ikamet edip Arapça, mütercimlik ve İslami İlimler yolunda çalışmalar yaptı. Türkçeden Arapçaya on cilt tercüme, iki cilt tahkik yaptı. Bazı Türk yayınevleri ve Katar Kültür Bakanlığı adına Arapçadan Türkçeye kitap çevirileri yaptı. 7 adet uluslararası sempozyumun genel ve özel oturumlarında simultane çeviri yaptı. Sudan'da Munazzamatu'l-Marife Derneği, Mısır'da Dâru's-Senabil el-Zehebiyye Yayınevi kurucu ve yöneticiliği yaptı.

2014 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Kelam Bilim Dalında "*Kadı Abdülcebbar'da Haberi Sıfatlar*" isimli teziyle Yüksek Lisansını tamamladı.

2021 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Kelam Bilim Dalında "*Modern Mısır'da Nübüvvet Tartışmaları -Şeyhulislam Mustafa Sabri Efendi ve Muhammed Ferid Vecdi Örneği-*" isimli teziyle de Doktorasını tamamladı.

Evli, 4 çocuk babası olan Sadık Tanrikulu halen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belağati Bölümünde öğretim görevlisidir ve kelam alanında çalışmalarına devam etmektedir. Zaman zaman Türkçeden Arapçaya ve Arapçadan Türkçeye tercüme de yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	7
GİRİŞ -----	11
A. Çalışmanın Konusu ve Önemi-----	11
B. Konunun Kapsamı-----	13
C. Araştırmanın Metodu -----	13
D. Konunun Kaynakları -----	14

BİRİNCİ BÖLÜM

KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR'IN ZÂT-SIFAT ANLAYIŞI

A. Zât Kavramı ve Mahiyeti -----	17
B. Sıfat Kavramı ve Mâhiyeti -----	22
C. Zât-Sıfat İlişkisi -----	29
D. Sıfatların Taksimi -----	36
1. Zâti Sıfatlar:-----	42
a. Kâdir -----	42
b. Âlim-----	43
c. Hayy-----	44
d. Mevcûd -----	44
e. Semî', Basîr ve Müdrîk-----	46
2. Selbî Sıfatlar-----	48
a. Ganî Olma (Muhtaç Olmama) -----	49
b. Cisim Olma -----	51
c. Araz Olma-----	54
d. Vâhid (İkincisi Olmama) -----	55
e. Rü'yetullah (Allah'ın Görülmesi)-----	57

3. Fiili Sıfatlar -----	60
a. Mürid -----	61
b. Kârih (Hoşlanmama ve İstememe)-----	63
c. Mütেকellim -----	66
d. Fâil-----	67

İKİNCİ BÖLÜM

KÂDÎ ABDÜLCEBBÂR'DA HABERÎ SIFATLAR

A. Haberî Sıfat Kavramı-----	69
B. Haberî Sıfatlar Bağlamında Müteşâbih Kavramı -----	71
C. Haberî Sıfatlar -----	81
a. İstivâ (الاستواء) -----	81
b. Vech (وجه) -----	96
c. Yed (يد) -----	101
d. Ayn (عين) -----	110
e. Sâk (الساق) -----	117
f. Yemîn (يمين) -----	120
g. Kabza (قبضة) -----	124
h. Cenb (جنب) -----	126
i. Kurb ve maiyet (القرب والمعية) -----	129
j. İtyân ve mecî' (الإتيان والمجئ)-----	134
k. Fevk (فوق) -----	141
l. Nur (النور) -----	144
SONUÇ -----	149
KAYNAKLAR -----	153

ÖN SÖZ

İslâm akâidinin ana kaynağı olarak kabul edilen Kur'an-ı Kerim'de inanç konularını ve onun kemal noktası olan tevhîd akîdesini açıklayan pek çok âyet gelmiştir. Hattâ kendisi de bir kelâm âlimi olan Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210)'ye göre şer'î hükümler hakkında gelen âyetler 600 den azdır, geri kalanlar ise tevhîdi ve nübüvveti açıklama, putperestlere ve müşriklerin değişik sınıflarına reddiye hakkındadır. Kur'an-ı Kerim'de, akâidin ilâhiyat kısmıyla ilgili olarak vârid olan âyetlerin çoğu Allah'ın (c.c.) sıfatları ile ilgilidir. Kırâat âlimi İbn-i Şurayh (ö. 476/1084)'e göre Kur'an-ı Kerim'in üçte biri Allah'ın (c.c.) isim ve sıfatlarına dairdir.

Tevhîd ve sıfat ilmi olarak da tanımlanan kelâm ilminin doğuş ve gelişim târihi incelendiğinde Allah'ın (c.c.) sıfatları meselesinin önemli bir araştırma ve tartışma konusu olduğu görülecektir. Zirâ kelâm ilmi, hem Allah'ı (c.c.) teşbih ve tecsimden uzak tenzihî bir anlayışla doğru olarak tanımayı hem de bu konuda islâm dâiresi dışından gelebilecek inkârcı veya müşrik iddialara karşı tevhîd akîdesini koruma ve cevap vermeyi kendine hedef olarak belirlemiştir.

İslâm âlimleri, Allah'ın (c.c.), insan idrâkini aşan zâtı etrafında konuşmak yerine sıfatlarını konu edinmiş ve bu yolla O'nu tanıyıp tanıtmayı amaç edinmiştir. 'Allah'ın (c.c.) insanlarca bilinmesini sağlayan nitelik' veya 'Allah'ın (c.c.) zâtına nisbet edilen mana ve mefhûm' diye tanımlanan İlâhî sıfatlar, manaları dikkate alınmak suretiyle değişik kelimeler mezhepleri tarafından sistemleştirilerek çeşitli gruplara ayrılmıştır.

Kelam ilminin ilk doğuş dönemlerinde ortaya çıkmış olan Mu'tezile ekolünün, Allah'ın (c.c.) sıfatları konusunda geliştirdiği yaklaşım tarzları ve ortaya attığı fikirler hem orijinaldir hem de kendilerinden sonra gelen hemen bütün kelam mezheplerini etkilemiş, onların fikrî ve metodik olarak şekillenmelerinde önemli rol oynamıştır. İslam inançları sahasında ilk defa akla müracaat edilerek çözülmeye çalışılan konuların başında sıfat-ı İlâhiyye ve müteşâbihâtın te'vili konuları gelmektedir. Mu'tezile ekolünün akla verdiği önem ve kullandığı aklı yaklaşım ve metodlar ise îzahtan vârestedir.

Çalışmamız Mu'tezile ekolünün önemli kişilerinden Kâdî Abdülcebâr'ın haberî sıfatlar anlayışını ele almayı hedeflemektedir. Konunun amacı, kapsam ve sınırı bu olmakla birlikte mukayeseye imkân sağlamak amacıyla Ehl-i Sünnet kelimcilerinin bu mevzudaki görüşleri de kaydedilecektir.

Çalışma; giriş, iki ana bölüm ve sonuç şeklinde planlanmıştır. Giriş kısmında; çalışmanın konusu, önemi, kapsamı, araştırmanın metodu ve konunun kaynakları hakkında genel giriş mâhiyetinde bilgi verilmiştir.

Kâdî Abdülcebâr'ın zât-sıfat anlayışı başlığını taşıyan birinci bölüm, çalışmanın ana konusu olan haberî sıfatlara giriş olarak düşünülmüştür. Bu bölümde genel olarak zât ve sıfat konusu hakkında Kâdî Abdülcebâr'ın görüşleri tesbit edilmeye çalışılmıştır. Birinci bölüm; zât ve sıfat kavramları ile bunların mâhiyeti, zât-sıfat ilişkisi ve sıfatların taksimini ele almıştır. Kâdî Abdülcebâr'ın, sıfatlar hakkında yaptığı zâtî, selbî ve fiilî şeklindeki taksim esas alınarak bu başlıklar altında değerlendirdiği sıfatlara ilişkin yaptığı değerlendirmeler birer birer kaydedilmiştir.

İkinci bölüm, Kâdî Abdülcebâr'da haberî sıfatlar başlığını taşımakta olup çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu

bölümde Kâdî Abdülcebbar'ın çeşitli eserlerinde değerlendirmeye alıp kendileriyle ilgili olarak yorumlamalar yaptığı haberî sıfatlar bir bütünlük içerisinde incelenilmeye çalışılmıştır. Haberî sıfatlar değerlendirilirken, çalışmada Eş'arî ve Mâtürîdî ile birlikte bu iki ismin takipçileri olan kelimcilerin görüşleri de kendilerine ait en temel kaynaklar taranılmak sûretiyle kaydedilmiştir.

Kâdî Abdülcebbar ile birlikte kronolojik bir şekilde Eş'arî ve Mâtürîdî kelimcilerin görüşlerinin verilmesi ile haberî sıfatlar konusuna dâir yapılmış olan yorumların kelâm târihi içerisindeki seyrini takip etmek ve Kâdî Abdülcebbar'ın bu bağlamdaki yerini daha belirgin hâle getirip mukâyeseye imkân tanımak hedeflenmiş, sonuç bölümünde de çalışma boyunca ayrıntıları verilmiş olan konuların genel bir özeti sunulmuştur.

Aslı 2013 yılında tamamlanmış olan bu çalışma bugün basıma hazırlanırken baştan sona tekrar okunup gözden geçirilmiş, bir kısım yerlerine ciddi sayılabilecek boyutta ekleme ve düzenlemeler yapılmıştır.

İlk yazıldığı zaman diliminde çalışmayı baştan sona okuyup değerlendirme lütfunda bulunan muhterem Prof. Dr. Ahmet Yıldırım ile Prof. Dr. Hasan Tefvik Marulcu hocalara ve danışmanım Prof. Dr. Abdülgaffar Aslan hocaya teşekkür etmeyi insani bir vecibe olarak arz etmek isterim. Bu çalışmanın yapıldığı zaman diliminde içinden geçtiğimiz, ayrıntıları bizce malum olan, telafisi imkânsız çok zorlu süreç esnasında bana moral desteği sağlayan vefakâr refika-i hayatıma ve yaşanılanlardan etkilenen çocuklarıma özür, teşekkür, dua ve minnetlerimi arz ediyorum. Yine aynı dönemde şahsıma moral desteği olmuş, burada sayamayacağım kadar çok dost ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz ederken, özellikle, korona süre-

cinde, genç yaşta ahirete intikal eden can dostum, arkadaşım, kaptan Ekrem Çetin Güneye'e rabbimden sonsuz rahmetler niyaz ediyorum. Çocukluğumdan itibaren gerek fikriyatı ve gerekse yaşantısı ile dine hizmet aşkını ruhuma yerleştiren merhum hacı, hafız, imam-hatip babam Osman Tanrikulu'na sonsuz rahmet duaları eder, valideme sağlık sıhhat içinde mesud hayat temenni ederim. Hamd, medih, minnet, dua, muhabbet ve hürmetlerin en büyüğü, en güzeli, en tarifsizi, en sonsuzu Rabbim, Hâlıkım, Kerim, Vedud, Latif, sevgili Allahıma... celle celaluhu ve amme nevâluhu.

Sadık TANRIKULU